

TUMAČENJA ENGLESKOG PREZENT PERFEKTA: GLAGOLSKO VREME, FAZA, GLAGOLSKI VID

Sažetak: Specifičnosti upotrebe engleskog prezent perfekta, kao jednog od bazičnih glagolskih oblika, obrađene su u obimnoj stručnoj literaturi. Međutim, postoji neslaganje autora kada se radi o kategoriji kojoj prezent perfekat (zajedno sa prošlim perfektom i budućim perfektom) pripada; stariji autori ga svrstavaju u glagolska vremena, poneki, uglavnom stariji autori u kategoriju faze, a novija literatura ga najčešće svrstava u glagolski vid. U prvom delu ovog rada se, stoga, razmatraju postavke ova tri alternativna tumačenja, a u drugom delu se proverava njihova adekvatnost na primerima iz savremenog književnog teksta. Nakon analize primera, u zaključnom delu rada iznose se argumenti u prilog jednom od tri pomenuta pristupa (glagolski vid), kako sa teorijskog stanovišta (imajući u vidu definicije glagolskog vremena, faze i glagolskog vida), tako i sa stanovišta upotrebe engleskog prezent perfekta u konkretnom jezičkom materijalu.

Ključne reči: prezent perfekat, faza, glagolski vid, glagolsko vreme, engleski jezik.

1. Uvod

Engleski prezent perfekat, kao jedan od bazičnih engleskih finitnih glagolskih oblika, obrađivan je često u studijama i gramatikama engleskog jezika u okviru različitih teorijskih postavki (na primer, Comrie 1976, Quirk et al. 1985, prvo izdanje 1972¹, Thomson & Martinet 1992, Huddleston & Pullum 2002, Drozd 2011), ali specifičnosti njegove upotrebe i dalje ostavljaju prostor za dodatnu analizu. Ovaj rad fokusiraće se na glavne dosadašnje pristupe proučavanju ovog glagolskog oblika, odnosno na njegova alternativna tumačenja te njihove dobre i loše strane. Naime, kao što je poznato, engleski prezent perfekat svrstavan je u tri različite kategorije: glagolsko vreme, fazu i glagolski vid.

Rad je strukturiran tako da se u prvom delu jezgrovito prikazuju osnovne postavke relevantne za tri kategorije u koje je svrstavan engleski prezent perfekat, u drugom se uz odgovarajuće primere iz književnog teksta proverava stepen prihvatljivosti tih postavki, a u završnom delu se rezimira argumentacija i izvode se zaključci. Teorijske postavke iz relevantne literature koje se razmatraju u radu odnose se na argumente koje pojedini autori iznose kada prednost daju temporalnim, aspektualnim ili faznim komponentama u upotrebi engleskog prezent perfekta u

¹ U radu je korišćena verzija ove gramatike iz 1985. godine (*eleventh impression*), pa se ta godina navodi u referencama.

okviru strukturalističkih, tipoloških i kognitivnih studija. U analizi koja se primenjuje u ovom radu prvenstveno se polazi od strukturalističkih i tipoloških postavki.

2. Teorijski uvod

Kao što je već naznačeno, tri kategorije u koje je alternativno svrstavan engleski prezent perfekat jesu glagolsko vreme, faza i glagolski vid.

2.1. Engleski prezent perfekat kao glagolsko vreme

U starijim tradicionalnim gramatikama engleskog jezika (na primer, Thomson & Martinet 1992, prvo izdanje 1960), dok se u engleskoj gramatičkoj tradiciji još nije postavljala jasna razlika između glagolskog vremena i glagolskog vida, svi engleski perfekatski oblici (sadašnji, prošli i budući perfekat) svrstavani su u glagolska vremena. Kao sažeta ilustracija takve obrade prezent perfekta u engleskim gramatikama može poslužiti pomenuta starija gramatika engleskog jezika (Thomson & Martinet 1992). Autori ove gramatike, pre svega usmerene ka upotrebi, a ne ka teoriji, obrađuju prezent perfekat u okviru poglavlja o perfekatskim vremenima, konstatujući da je on mešavina sadašnjosti i budućnosti, uz snažnu vezu sa sadašnjošću (Thomson & Martinet 1992: 166). Kada se radi o upotrebi ovog oblika, autori naglašavaju (1992: 166–169) da on označava prošle radnje čije vreme nije određeno (engl. *definite*) ili ima rezultate u sadašnjosti. Uz to, prezent perfekat se koristi za temporalni segment koji još traje (na primer, *this morning*), vrlo blisku prošlost ili radnju koja se ponavljala ili bila uobičajena u prošlosti.

U ovom radu poći će se od uobičajene definicije glagolskog vremena i njene striktno primene da bi se proverilo da li engleski prezent perfekat u potpunosti spada u glagolska vremena. Uz to, treba imati u vidu da sam naziv prezent perfekat ukazuje na određeni vremenski segment (prezent), ali da je taj perifraستيčni oblik obeležen za kategoriju vremena posredno, pomoću pomoćnog glagola, te da nema specifičan flektivni nastavak koji bi ga nedvosmisleno kvalifikovao kao tipično glagolsko vreme.

Kategorija glagolskog vremena nalazi se u centru semantičke kategorije temporalnosti (Piper i dr. 2005: 745) i u opštoj lingvistici tipično se definiše kao gramatikalizovano lociranje date situacije u fizičkom vremenu (Comrie 1985: 1). Kao što je poznato, fizičko vreme se u jeziku može i leksikalizovati, odnosno naznačiti adverbijalima, ali ta leksikalizacija ostaje izvan domena kategorije glagolskog vremena. Gramatikalizovano lociranje situacija u vremenu realizuje se u okviru morfološkog glagolskog vremena tako što se određuje mesto date situacije na vremenskoj osi fizičkog vremena, čime se uspostavlja korelacija između fizičkog i gramatičkog vremena. Pri tome, fizičko vreme se u zapadnoj civilizaciji² sagledava kao neprekidni vremenski tok iz prošlosti preko sadašnjosti ka budućnosti; samo

² Dobro je poznato da konceptualizacija fizičkog vremena može biti uslovljena kulturološki. Na primer, o kulturološkim komponentama u poimanju fizičkog vremena pišu Vorf u svom članku o Indijancima Hopi (Whorf 1988) i Bul (Bull 1968).

fizičko vreme ne postavlja prirodni orijentir u odnosu na koji bi se situacije locirale, pa se kao osnovni orijentir određuje deiktički centar, trenutak govora, kao sadašnjost iza koje se nalazi prošlost, a iza budućnost. Dakle, funkcija glagolskog vremena je lociranje, odnosno specifikovanje kada se data situacija desila u fizičkom vremenu. Međutim, na osnovu jedne orijentacione tačke (deiktičkog centra) mogu se razlikovati samo tri apsolutna (ili indikativna) glagolska vremena (prošlost, sadašnjost i budućnost), pa se u prirodnim jezicima sveta koriste i sekundarne orijentacione tačke koje omogućavaju postojanje relativnih glagolskih vremena (Comrie 1985: 36, 56, Piper i dr. 2005: 748). Naime, apsolutna vremena lociraju situacije samo u odnosu na deiktički centar, dok je za relativna glagolska vremena potrebna još jedna dodatna orijentaciona tačka. Tako H. Rajhenbah u svom opisu engleskih glagolskih vremena navodi tri temporalne tačke: tačku govora (S)³, tačku događaja (E) i referencijalnu tačku (Reichenbach 1947: 288). Dakle, glagolsko vreme podrazumeva temporalni odnos između deiktičkog centra i situacije u jednom slučaju (apsolutna vremena), te deiktičkog centra, referencijalne tačke R i situacije u drugom (relativna vremena). Taj temporalni odnos obuhvata tri varijante: simultanost, anteriornost i posteriornost. Na primer, apsolutna (1a, 1b) i relativna vremena (2) podrazumevaju sledeće formule sa tri gorenavedene tačke:

- 1) a) E, S, R (present)
b) E, R – S (preterit)
- 2) E – R – S (pluskvamperfekat)

Kao što formule pokazuju, u apsolutnom vremenu kao što je prezent referencijalna tačka R je simultana sa tačkom govora S (odnosno, nema svoje posebno mesto u formuli i na vremenskoj osi); kada se radi o preteritu (ili engleskom prostom prošlom vremenu) tačka R je simultana sa tačkom događaja E. U relativnim glagolskim vremenima (poput pluskvamperfekta u 2) referencijalna tačka R ima svoju izdvojenu poziciju i služi kao dodatni orijentir. Kada se radi o rasporedu te tri tačke u okviru engleskog prezent perfekta (kao i prošlog i budućeg perfekta), vredi pomenuti i konstataciju O. Dala (Dahl 1987: 133) iz njegove studije u kojoj je uporedio aspektualna i temporalna značenja u gotovo 70 jezika iz različitih jezičkih porodica; naime, on dolazi do zaključka da zajednički faktor koji objedinjuje perfekat u jezicima koje je proučavao jeste činjenica da perfekat podrazumeva referencijalnu tačku R koja je različita od trenutka događaja E. Dakle, primenjujući Rajhenbahove postavke o tri relevantne tačke, engleski prezent perfekat bi predstavljao glagolsko vreme sa specifičnim odnosom tačaka R i E; drugim rečima, prezent perfekat bi predstavljao relativno glagolsko vreme.⁴

Međutim, u novijoj studiji o engleskom sistemu glagolskih vremena, Deklerk, Rid i Kapel (Declerck, Reed & Cappelle 2006: 212–214) obrađuju prezent perfekat

³ U radu se zadržavaju izvorne Rajhenbahove skraćenice koje potiču od engleskih reči S (*speech*), E (*event*) i R (*reference*).

⁴ Treba još naglasiti da Rajhenbah ne koristi termin glagolski vid, već za engleske progresivne oblike koristi termin 'prošireno glagolsko vreme' (engl. *extended tense*); on sve engleske perfekatske oblike označava kao glagolsko vreme (Reichenbach 1947).

kao glagolsko vreme sa apsolutnom upotrebom. Ovi autori pišu da prezent perfekat locira situacije u pre-prezent (engl. *pre-present*), temporalni segment koji prethodi prezentu i ne uključuje ga. Uz to, govornik ili pisac bira prezent perfekat (a ne prosto englesko prošlo vreme) ukoliko se fokusira na sadašnjost. Dakle, ovi autori kao domen prezent perfekta označavaju specifični temporalni segment i sagledavaju ga u okviru apsolutnog, ne relativnog vremena.

Donekle (pre svega terminološki) drugačiji pristup glagolskom vremenu sreće se u gramatici engleskog jezika Hadlstona i Pulama (Huddleston & Pullum 2002). Naime, ovi autori razmatraju tri sistema povezana sa glagolima i to sisteme glagolskog vremena, glagolskog vida i glagolskog načina. Pri tome, glagolsko vreme obuhvata dva podsistema, primarno i sekundarno vreme (Huddleston & Pullum 2002: 116). Polazeći od uobičajene postavke da glagolsko vreme locira celu situaciju ili njen deo u određeni vremenski segment, ovi autori konstatuju da su semantičke kategorije prošlosti, sadašnjosti i budućnosti u suštini relacione: jedno vreme se definiše u odnosu na drugo. Da bi prikazali engleska glagolska vremena, ovi autori koriste složeniji sistem od nekoliko temporalnih tačaka/segmenata. Osnovne dve tačke su vreme na koje se upućuje (Tr) koje predstavlja vreme događaja (poput Rajhenbahove tačke E) i vreme orijentacije (To), između kojih se uspostavlja odnos anteriornosti, posteriornosti i simultanosti. Ovi autori koriste još dve temporalne tačke/segmenta: vreme situacije (Ts) i deiktičko vreme (Td) (Huddleston & Pullum 2002: 125–126). Tako Ts označava celokupno vreme situacije, dovršeni događaj, te može biti kraće od Tr. Za ovo istraživanje posebno su bitne tačke To i Td: za primarna vremena te tačke su iste ili simultane i tada se glagolsko vreme tumači deiktički. Međutim, kao što je već naznačeno, postoje i sekundarna vremena koja u segmentu prošlosti označavaju nedeiktičku anteriornost i u ta vremena ovi autori ubrajaju engleske perfekatske oblike. U slučaju prezent perfekta, formula podrazumeva da je Tr anteriorno u odnosu na To koje se podudara sa Td. Dakle, nedeiktička vremena prvo stupaju u odnos sa Tr (koja je slična Rajhenbahovoj tački R), pa tek zatim sa deiktičkim centrom Td. Dakle, Hadlston & Pulam engleski prezent perfekat svrstavaju u nedeiktička anteriorna (prošla) vremena, što u suštini odgovara terminu relativno vreme.

Konačno, i pojedini autori u okviru kognitivne gramatike (Drozd 2011) pišu o engleskom prezent perfektu kao glagolskom vremenu. Ključni termini od kojih ovaj autor polazi jesu sagledavanje (engl. *construal*), profil i baza, kao i termini figura i pozadina (engl. *ground*). Naime, polazeći od ovih postavki, autor konstatuje da ljudi ne opažaju stvarnost kao homogenu sliku, već u opažanju ističu određene komponente (figura) u odnosu na celinu (pozadina). Dalje, ovaj autor piše da se termin baza u kognitivnoj gramatici određuje kao konceptualni sadržaj koji je obuhvaćen određenim izrazom, a profil kao ono na šta izraz upućuje unutar svoje baze (Drozd 2011: 215). Kada se radi o glagolskim vremenima, profil obuhvata elemente temporalne scene koji su u prvom planu, a baza elemente koji ostaju nespecificovani. Analizirajući upotrebe prezent perfekta u tim okvirima, autor naznačava da treba uzeti u obzir tri elementa: trenutak govora, tačku u prošlosti pre trenutka govora i vezu između prva dva elementa (Drozd 2011: 219). Ovom prilikom se neće ulaziti u detalje ove analize, već će samo pomenuti da ovaj autor takođe piše o kontinuitetu

od tačke u prošlosti do trenutka govora, pravolinijski ili uz ponavljanje i o drugim upotrebama engleskog prezent perfekta.

2.2. Engleski prezent perfekat kao faza

Alternativni pristup u odnosu na svrstavanje engleskog prezent perfekata u kategoriju glagolskog vremena jeste pristup po kojem se ovaj finitni oblik svrstava u kategoriju faze (engl. *phase*). Faza ili faznost može se shvatiti kao opšta kategorija kojom se označavaju segmenti date situacije, ali se faza ponekad sagledava i kao značenje u okviru glagolskog vida, a postoji i tumačenje koje se odnosi na engleski prezent perfekat kao eksponent specifične kategorije faze. Ukratko će se prikazati postavke ta tri pomenuta okvira kao deo argumentacije protiv povezivanja engleskog prezent perfekta sa konceptom faze; taj prikaz ukazaće i na moguću terminološku neusaglašenost u toj oblasti.

Kao kategorija, faznost ili faza najčešće se povezuje sa faznim glagolima koji označavaju početak, nastavak ili okončanje date situacije, pa se engleski fazni glagoli i dele u tri grupe: a) glagole tipa *start, begin*, b) glagole tipa *continue, keep* i c) glagole tipa *stop, cease*. Dakle, fazni glagoli upućuju na određeni segment situacije koja je izražena leksičkim glagolom u komplementaciji faznog glagola, pri čemu na tumačenje utiču glagolska semantika kao i leksički vid glagola u komplementaciji (stativnost, trajnost/trenutnost, teličnost) (Novakov 2018). Fazni glagoli nazivaju se i aspektualizatori (na primer, Brinton 1988: 59), a situacija u njihovoj komplementaciji deli se na a) nastup ili pripremnu fazu (engl. *onset*), b) nukleus ili središnji deo situacije i c) kodu (engl. *coda*) ili kraj (Freed 1979: 30–37).

Pojedini autori (na primer, Brinton 1988: 53) povezuju termin faza sa vidskim značenjima u engleskom jeziku. Naime Brinton, pišući o distinkcijama među engleskim vidskim značenjima, uz perfektivni i imperfektivni vid, navodi i fazu (engl. *phase*) koju deli na ingresivnu (engl. *ingressive*) i egresivnu (engl. *egressive*); u ovom vidskom modelu za engleski jezik, ingresivna faza podrazumeva početak, a egresivna završetak situacije. Uz fazu, u okviru tog vidskog modela Brinton (Brinton 1988: 53) odvojeno navodi perfekat i precizira da se taj termin odnosi na oblik *have V-en*, na engleski prošli, sadašnji i budući perfekat. Prema tome, u analizi L. Brinton termin faza se ne koristi za engleske perfekatske oblike, već za aspektualizatore.

Konačno, termin faza se i direktno povezuje sa engleskim prezent perfektom (i ostalim perfekatskim oblicima) da bi se objasnila njegova upotreba. Kao što piše Brinton (1988: 15), pošto su pojedini lingvisti smatrali da prezent perfekat nema aspektualno značenje, postavljalo se pitanje kojoj kategoriji on pripada; neki lingvisti su zato uvodili i nove kategorije u koje su svrstavali prezent perfekat. Tako Joos (Joos 1964) tu posebnu kategoriju naziva 'faza'⁵, a prihvata je i Palmer (Palmer 1989) objašnjavajući da ona označava situaciju koja je započela i trajala (ili traje) do određenog drugog trenutka ili situacije. Dakle, engleski prezent perfekat u tom smislu označava fazu koja sledi nakon date temporalne tačke i traje do druge

⁵ „Others create new categories into which to put the perfect. Joos (1964: 138–46) calls it 'phase'...” (Brinton 1988: 53).

temporalne tačke ili temporalnog segmenta, ali se postavlja pitanje da li je ta odlika suštinska za definisanje ovog glagolskog oblika. Međutim, uvođenje nove kategorije kao što je faza omogućava da se objasni kombinovanje engleskog progresivnog oblika (koji se tipično povezuje sa imperfektivnim vidom) i prezent perfekta u istoj finitnoj glagolskoj sintagmi – ta kombinacija bi bila nemoguća da i progresivni i perfekatski oblik spadaju u istu kategoriju glagolskog vida. Naime, ukoliko bi se engleski glagolski vid binarno delio na progresivni i perfekatski, kombinacija dva člana te iste opozicije ne bi bila moguća u jednoj glagolskoj sintagmi. Fazu kao posebnu kategoriju moguće je kombinovati sa kategorijom glagolskog vida u engleskom jeziku.

Na kraju ovog odeljka može se zaključiti da se kategorija faze primarno koristi za označavanje faznih glagola ili aspektualizatora, a da se termin faza za engleske perfekatske oblike (pa i prezent perfekat) koristi u manjem broju uglavnom starijih referenci.

2.3. Engleski prezent perfekat kao glagolski vid

U novijim studijama (na primer Comrie 1976) i engleskim gramatikama (na primer, Quirk et al. 1985) engleski perfekatski oblici tretiraju se kao specifičan glagolski vid. U ovom odeljku se, zato, prvo razmatra opšta definicija glagolskog vida i specifičnosti engleskog prezent perfekta kao glagolskog vida.

Opšta tipološka definicija glagolskog vida primenljiva na genetski različite grupacije jezika svodi se na konstataciju da glagolski vid predstavlja način sagledavanja unutrašnjeg temporalnog ustrojstva situacije (Comrie 1976: 3), odnosno da imperfektivni vid sagledava situaciju kao strukturiranu, sa razvojnim segmentima, a perfektivni kao celinu, totalitet bez upućivanja na unutrašnje ustrojstvo. Do sličnog zajedničkog imenitelja došao je i Dal (Dahl 1987) u već pomenutoj studiji koja je obuhvatila veći broj jezika iz različitih genetskih grupa. Na osnovu svog obimnog istraživanja sa informantima on zaključuje da perfektivni vid tipično označava događaj koji se sagledava kao neanalizirana celina, sa jasno definisanim rezultatom ili rezultirajućim stanjem (Dahl 1987: 78).⁶ Međutim, Dal ne opisuje perfekatske oblike ni u odeljku o glagolskom vidu ni u odeljku o glagolskim vremenima, već u posebnom odeljku naslovljenom Perfekat.

Komri (Comrie 1976: 52) takođe ukazuje na činjenicu da se engleski perfekatski oblici razlikuju od gorepomenutih određenja perfektivnog i imperfektivnog vida; naime, perfektivni i imperfektivni vid odnose se na ustrojstvo same situacije, dok perfekatski oblici ne opisuju direktno samu situaciju, već povezuju neko stanje sa prethodnom situacijom.⁷ Naime, neperfekatski prošli oblici u engleskom (na primer, prosto prošlo vreme) ne podrazumevaju implikaciju da je prošla situacija značajna za sadašnji trenutak; zbog te razlike, kako piše Komri, neki lingvisti su smatrali da

⁶ „A PFV verb will typically denote a single event, seen as an unanalysed whole, with well-defined result or en-state...” (Dahl 1987: 78).

⁷ „The perfect is rather different from these aspects, since it tells us nothing directly about the situation in itself, but rather relates some state to a preceding situation” (Comrie 1976: 52).

perfekatski oblici uopšte ne spadaju u glagolski vid, ali on podseća da se ti oblici najčešće svrstavaju u glagolski vid, pa to i on čini – uz napomenu da se radi o glagolskom vidu u drugačijem smislu (Comrie 1976: 52–53).⁸ Bitna razlika između perfekatskih oblika i drugih vidova je to što perfekatski oblici označavaju odnos između dve temporalne tačke od kojih je jedna stanje, rezultat prethodne situacije, a druga temporalna lokacija te prethodne situacije. Konkretnije, prezent perfekat zahvata i prošlost i sadašnjost, uz uslov da se ne može precizirati tačno temporalno lociranje te prošle situacije. Dakle, u okviru ovog pristupa engleski prezent perfekat se sagledava kao specifičan glagolski vid, po svojoj prirodi drugačiji od primarnog glagolskog vida sa opozicijom imperfektivno/perfektivno. Ovakav pristup, tretman prezent perfekta kao posebnog glagolskog vida, takođe (kao i faza) dozvoljava mogućnost da se u engleskom jeziku prezent perfekat kombinuje sa članovima iz osnovne vidske opozicije (na primer sa progresivnim vidom).

Na kraju, navedimo i da autori već pomenute obimnije gramatike engleskog jezika (Quirk et al. 1985: 90–92), koji glagolski vid definišu kao način na koji se glagolska radnja sagledava ili doživljava, pišu o dva para vidskih opozicija u engleskom jeziku; jedan od ta dva para nazivaju perfektivan/nepertektivan (engl. *perfective/nonperfective*) i on se odnosi na engleske perfekatske oblike. Ovi autori jezgrovito konstatuju da prezent perfekat kao glagolski vid označava period koji se povezuje sa nekim ranijim vremenom zbog tekuće relevantnosti (engl. *current relevance*) i kontinuiteta situacije do sadašnjeg trenutka.

3. Engleski prezent perfekat, njegovi tipovi i upotreba

Čak i kada prezent perfekat svrstavaju u različite kategorije (glagolsko vreme, glagolski vid, faza), engleske gramatike i studije uglavnom navode slična objašnjenja o njegovoj upotrebi. Tako već pomenuta starija gramatika (Thomson & Martinet 1992: 166–172) navodi da je engleski prezent perfekat mešavina sadašnjosti i prošlosti, da označava nedavno završenu radnju koja je trajala tokom dužeg ili kraćeg perioda koji još nije dovršen, radnju koja ima rezultat u sadašnjosti. Slična značenja preciznije razrađuje i Lič (Leech 2004, prvo izdanje 1971) koji prezent perfekat svrstava u glagolsko vreme. On piše da ovaj oblik označava prošlost sa sadašnjom relevantnošću, podrazumeva period koji traje do sadašnjosti ili ima rezultate u sadašnjosti. Lič navodi četiri glavne upotrebe ovog oblika: a) stanje koje traje do sadašnjeg trenutka, b) neodređena prošlost, c) navika koja traje do sadašnjeg trenutka i d) rezultativna prošlost. Upoređujući englesko prosto prošlo vreme i prezent perfekat, ovaj autor naglašava da se jedna od razlika ogleda u činjenici da prezent perfekat ne podrazumeva specifičnu temporalnu tačku u prošlosti, što je odlika prostog prošlog vremena. Konačno, Komri (Comrie 1976: 56–60) navodi četiri tipa prezent perfekta koja održavaju upotrebu tog glagolskog oblika: a) perfekat rezultata, b) iskustveni

⁸ „...bearing in mind that it is an aspect in a rather different sense from the other aspects treated so far” (Comrie 1976: 52).

perfekat (engl. *experiential perfect*), b) perfekat trajne situacije i d) perfekat nedavne prošlosti. Pozivajući se na Komrija, za upotrebe prezent perfekta gotovo iste termine koristi i Dal (Dahl 1987: 133–138), na primer perfekat rezultata, perfekat nedavne situacije i perfekat trajne situacije.

Kad se uzmu u obzir alternativna tumačenja engleskog prezent perfekta, s jedne, i upotreba tog oblika u konkretnom jezičkom materijalu, s druge strane, može se proveriti u kojoj meri tumačenja odgovaraju upotrebi, odnosno kojem tumačenju bi trebalo dati prednost. Stoga se u ovom odeljku analiziraju primeri sa engleskim prezent perfektom iz savremenog književnog teksta da bi se kroz njih proverile komponente temporalnosti, faznosti i aspektualnosti. Relevantni primeri su preuzeti iz savremenog romana američke književnice En Tajler (Anne Tyler) *A Spool of Blue Tread* (2015). Roman obuhvata 340 strana i u njemu je elektronskom pretragom pronađeno 227 primera sa prezent perfektom⁹; nisu uzimane u obzir konstrukcije sa perfekatskim infinitivom koji sledi iza modala, već samo finitni oblici. Brojčani podaci iz Tabele 1 pokazuju da se u primerima sreće gotovo isključivo prosti prezent perfekat.

Br.	Prezent perfekat	Broj primera	Procenat
1	prosti	208	91.63%
2	progresivni	19	8.37%
	UKUPNO	227	100%

Tabela 1: Brojčani podaci o primerima.

Ako se prvo usredsredimo na temporalnu komponentu, može se konstatovati da je ona jasno implicirana u upotrebi engleskog prezent perfekta. Tu komponentu naznačava i relevantna literatura, ali se postavlja pitanje da li je ta temporalnost povezana sa kategorijom glagolskog vremena. Temporalnu dimenziju koja se beleži u literaturi dobro ilustruju naredni primeri:

- 3) a) “And Daddy **has not spoken** to me in the last four years and ten months.” (296)
- b) We’ve just **moved** into the neighborhood. (294)
- c) “Hello? I **have come** to the right place?” (102)
- d) “Cliford her brother. He’s **finished** eighth grade.” (273)

Navedeni primeri na specifičan način upućuju na vreme događaja, neki od njih direktno, a neki implicitno. Tako (3a) obuhvata duži prošli segment uz kontinuitet do trenutka govora koji je simultan sa referencijalnom tačkom R. Drugi primer (3b) je tipičan primer perfekta nedavne situacije ali se i pored toga ne specifikuje tačno kad se ta situacija desila (u tom slučaju koristilo bi se englesko prosto prošlo vreme). Nedefinisanu blisku prošlost naznačava i (3c), dok (3d) uopšte ne upućuje na temporalnu informaciju o situaciji, već pruža dodatnu informaciju o subjektu koja je validna u trenutku govora. Dodajmo još tri primera:

- 4) a) When **has** Denny ever **left** a note, though, for any reason? (25)

- b) "Oh," she said, "I'm fine. How **have** you **been**?" (39)
- c) "That's ridiculous. I've never **raised** a hand to him." (14)

Sva tri primera (4a, b, c) upućuju na trajanje do sadašnjeg trenutka; (4a) i (4c) na celokupan period tokom kojeg je izostala određena reakcija, a (4b) na bliže, relativno duže nespecificovano vreme. Prema tome, navedeni primeri (kao i primeri koji se navode u stručnoj literaturi) ukazuju na prisutnu temporalnost, ali se ta temporalnost ne odnosi na lociranje situacije u vremenu, pa se ne može direktno povezati sa glagolskim vremenom.

Faznost kao komponenta engleskog prezent perfekta tesno je povezana sa temporalnošću, jer podrazumeva povezivanje određenog rezultata ili stanja sa ranijim trenutkom, dakle, sa prethodnim eksplicitno ili implicitno naznačenim periodom ili temporalnom tačkom. Na primer:

- 5) a) Nothing **has sold** in this city since the crash. (73)
- b) Meaning, "You've **spent** all the time since you were thirteen never having a boyfriend?" (264)
- c) "You see how big and bobbly they are. I've **been going** to bed in these since I was fourteen years old. (240)

U sva tri primera (5a, b, c) postoji naznačena početna tačka (uvedena subordinatorom ili predlogom *since*) nakon koje sledi situacija označena leksičkim glagolom u prezent perfektu. Prema tome, faznost postoji u rečeničnom kontekstu, a sam prezent perfekat specifikuje kontinuitet u trajanju od te početne tačke koji može da podrazumeva i ponavljanje situacije (5c, uz engleski progresivni vid), pa se u tom slučaju u situaciju uvodi i iterativnost. Uz to, faznost u odnosu na trenutak govora može biti implicirana i situacijom koja se desila u neposrednoj prošlosti (ranije navedeni primer 3b). Dakle, faznost postoji u kontekstu u kojem se sreće prezent perfekat, ali ona nije dovoljna da se objasne upotrebe ovog oblika, odnosno predstavlja samo jednu komponentu u njegovoj upotrebi.

Konačno, treba razmotriti i vidske komponente u upotrebi prezent perfekta, imajući u vidu da on podrazumeva poseban, specifičan vid, a ne osnovnu opoziciju imperfektivno/perfektivno. Na primer:

- 6) a) "The grandson **has brought** a friend this year," Jeannie reported. (133)
- b) "I think he's mellowing, though," Jeannie told her.
"Maybe losing Mom **has done** that.... (208)
- c) And the powder-room faucet is dripping, **have** you **noticed**? (71)
- d) "Well, you **have** certainly **made up** for that," Red said. (127)
- e) "Mom? We've **been looking** for you everywhere," Stem said. (65)

Ovi primeri (6a, b, c, d, e) još jednom ukazuju na to da lociranje situacije na vremenskoj osi nije glavni razlog za upotrebu prezent perfekta niti predstavlja primarnu informaciju koju taj oblik prenosi u komunikacionoj situaciji. Naime, moglo bi se reći da su informacije koje prezent perfekat prenosi u ovim primerima pre situaciono-komunikacione nego gramatičke, temporalne prirode. Tako (6a) prvenstveno ukazuje na razliku u ponašanju i rezultat takvog ponašanja subjekta, a

ne na vreme kada se situacija realizovala, pa se može svrstati u perfekat rezultata; (6b) i (6d) takođe prenose informacije o uzroku i posledici koja postoji u trenutku govora, a primer (6c) se odnosi na nedavnu prošlost i može se klasifikovati u perfekat bliske prošlosti. Poslednji primer (6e), koji povezuje perfekat i engleski progresivni vid, predstavlja prezent perfekat trajne situacije jer prenosi informaciju o kontinuitetu situacije čiji je temporalni okvir raspon od nedefinisane bliže prošlosti do trenutka govora. Prema tome, čini se da specifična značenja poput kontinuiteta u trajanju, rezultata, bliske prošlosti odražavaju suštinske komponente u upotrebi prezent perfekta.

4. Diskusija i zaključak

Različiti autori u okviru stručne literature svrstavaju engleski prezent perfekat kao finitni oblik sa višeslojnim značenjem i kompleksnom upotrebom u tri alternativne kategorije, dajući prednost jednoj komponenti njegovog značenja i upotrebe u odnosu na druge. Radi detaljnijeg uvida u ovu tematiku, u ovom radu su prvo sažeto prikazane postavke o svrstavanju engleskog prezent perfekta u glagolsko vreme, fazu i glagolski vid, a zatim su analizirani primeri da bi se te postavke razmotrile.

Prema prvom pristupu koji je razmotren, ovaj glagolski oblik svrstava se u glagolska vremena. Međutim, ukoliko se striktno primeni definicija glagolskog vremena kao gramatikalizovanog lociranja u fizičkom vremenu javljaju se izvesne nedoumice. Naime, finitni oblik koji se svrstava u glagolska vremena trebalo bi primarno da ukazuje na temporalnu lokaciju, odnosno da pozicionira situaciju u određeni vremenski segment u odnosu na deiktički centar. Primeri koji se navode u stručnoj literaturi, kao i primeri navedeni u ovom radu, pokazuju da vremenski segment ostaje nedovoljno definisan. Situacije su jasno locirane u segment bliže ili nešto dalje prošlosti, ali je neophodan uslov za upotrebu ovog oblika povezivanje te prošle situacije sa sadašnjim trenutkom. Dakle, prezent perfekat ne predstavlja ni prošlo ni sadašnje glagolsko vreme jer nema jasno određen segment na vremenskoj osi. Uz to, ne može se (kao što mogu prošla glagolska vremena) koristiti sa adverbijalima za specifično prošlo vreme, pa nije tipično prošlo vreme, a nije ni tipično sadašnje glagolsko vreme jer nema značenje pravog prezenta. Postoji mogućnost da se ovaj finitni oblik tretira kao relativno (nedeiktičko) glagolsko vreme kod kojeg treba uzeti u obzir i referencijalnu tačku R (koja je simultana sa deiktičkim centrom), ali čak i u tom slučaju temporalni segment ostaje nedovoljno definisan – bliska prošlost ili trajanje od dalje prošlosti do trenutka govora.

Pojedini lingvisti, pre svega autori studija o engleskom glagolu, upravo zbog kompleksnosti upotrebe ovog oblika, uvode novu kategoriju – fazu, koja podrazumeva povezivanje kasnije situacije sa ranijim temporalnim segmentom. Međutim, kao što je već naznačeno u prvom delu rada, kategorija faze se tipično povezuje sa faznim glagolima (ili aspektualizatorima) koji upućuju na početak, nastavak ili kraj situacije. Uz to, upotreba prezent perfekta znatnim delom ne naglašava faznost, već trajanje, kontinuitet ili ponavljanje situacije (perfekat trajne situacije, iskustveni perfekat).

Prema tome, bitan argument protiv kategorije faze je samo delimično podudaranje te kategorije sa celokupnom upotrebom prezent perfekta.

Konačno, u novijoj stručnoj literaturi prezent perfekat se obično svrstava u specifičnu vrstu glagolskog vida, različitu od opšteg vidskog značenja celina (perfektivnost) i struktura (imperfektivnost). Ovakvo tumačenje u znatnoj meri omogućava da se uzmu u obzir bitne komponente u upotrebi prezent perfekta; naime, definicija prezent perfekta kao specifičnog glagolskog vida koji podrazumeva ostvarivanje veze između ranije situacije i sadašnjeg trenutka ostavlja dovoljno prostora da se obuhvati čitav spektar značenja ovog finitnog oblika (kako ona temporalna, tako i ona kontekstualno-situaciona). U zavisnosti od toga kako se ta veza ostvaruje formiraju se tipovi prezent perfekta koji se navode u stručnoj literaturi, na primer perfekat rezultata, iskustveni perfekat, perfekat trajne situacije. Iz tog razloga, od tri kategorije koje su razmatrane u ovom radu, kategorija specifičnog glagolskog vida pruža najbolji okvir za sagledavanje suštine engleskog prezent perfekta.

Literatura

- Brinton, L. 1988. *The Development of English Aspectual Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bull, W. E. 1968. *Time, Tense and the Verb*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Comrie, B. 1976. *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. 1985. *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, O. 1987. *Tense and Aspect Systems*. Oxford: Basil Blackwell.
- Declerck, R., Reed, S. and Cappelle, B. (2006). *The Grammar of the English Tense System. A Comprehensive Analysis*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Drozd, G. 2011. Cognitive grammar tools in teaching English tenses – the case of present perfect. *Linguistica Silensiana*, 32, 213–228.
- Freed, A. 1979. *The Semantics of English Aspectual Complementation*. Dordrecht: D. Reidel.
- Huddleston, R. & Pullum, G. K. 2002. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Joos, M. 1964. *The English Verb: Form and Meanings*. Madison and Milwaukee: University of Wisconsin Press.
- Leech, G. 2004. *Meaning and the English Verb*. London: Longman.
- Novakov, P. 2018. Fazni glagoli u engleskom jeziku i njihovi srpski prevodni ekvivalenti. U: *Nauka i stvarnost*, knjiga 12, tom 1, Kulić, M. ur. 257–280, Pale: Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
- Palmer, F.R. 1989. *The English Verb*. London: Longman.
- Piper, P. i dr. 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU/Beogradska knjiga/Matica srpska.

- Quirk, R. et al. 1985. *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman.
Reichenbach, H. 1947. *Elements of Symbolic Logic*. New York: The Free Press.
Thomson, A. J. and Martinet, A. V. 1992. *A Practical English Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
Whorf, B. L. 1988. *Language, Thought and Reality*. Cambridge, Mass.: The M. I. T. Press.

Izvor za primere

- Tyler, A. 2015. *A Spool of Blue Tread*. New York: Alfred. A. Knopf.

Predrag Novakov

INTERPRETATION OF ENGLISH PRESENT PERFECT: TENSE, PHASE, VERBAL ASPECT

Summary

Because of the complexity of its meanings and uses, different linguists within their theoretical approaches discussed English present perfect as tense, phase or verbal aspect, thus giving priority to one of the components of its usage over the others. Therefore, the first part of this paper briefly outlines the assumptions of these three alternative approaches and the second checks their adequacy with the examples from a contemporary literary text. After the analysis of the examples, the final part of the paper presents arguments in favour of one of these approaches (verbal aspect), both from the theoretical standpoint (definitions of verbal aspect, tense and phase) as well as from the standpoint of the usage of English present perfect in the concrete language material.

predrag.novakov@ff.uns.ac.rs